

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Снежина Любозарова Димитрова
катедра „Англицистика и американистика“, ФКНФ, СУ „Св. Климент Охридски“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен 'доктор'
по професионално направление 2.1 Филология, Германски езици (Фонетика и фонология -
английски език)

Автор: Николета Росенова Стойкова – редовен докторант към катедра „Англицистика и американистика“

Тема: “Compound phonology across languages: Influence of L2 prominence patterns on L1 production and perception (the case of English and Bulgarian N+N constructions)”

Със заповед № РД – 38 - 102 от 17.02.2021 г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема “Compound phonology across languages: Influence of L2 prominence patterns on L1 production and perception (the case of English and Bulgarian N+N constructions)” („Фонология на сложните съществителни имена в различните езици: Влияние на акцентните структури на чуждия език върху продукцията и перцепцията в родния език (при конструкции от вида същ. име + същ. име в английския и българския език“) за придобиване на образователната и научна степен ‘доктор’ в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1 Филология, Германски езици (Фонетика и фонология - английски език). Автор на дисертационния труд е Николета Росенова Стойкова – редовен докторант към катедра „Англицистика и американистика“, ФКНФ. Представеният комплект материали е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на СУ.

Николета Стойкова е бакалавър (2013 г.) и магистър (2015 г.) по английска филология на СУ „Св. Климент Охридски“. През периода септември 2014 г – февруари 2015 г се е обучавала по английска и американска литература, език и култура в Masaryk University – Бърно, Чехия в рамките на университетския обмен по програмата Erasmus+. Има съществен опит (от 2013 г до момента) като преводач от и на английски език и редактор на специализирана и художествена литература, както и като преподавател по английски език на различни нива (от

2012 г до момента). От 2015 г до настоящия момент работи и като хоноруван асистент към катедра „Англицистика и американистика“, където води курсове по „Практическа фонетика“ – 1 и 2 част, „Аналитична граматика“ – 1 и 2 част и семинарни упражнения по дисциплината „Увод в общото езикознание“. Преподавателският опит на Николета Стойкова е гаранция, че докторантката е добре запозната с проблемите на българи, които изучават английски език на различни нива.

В дисертацията си Н. Стойкова е избрала да изследва в съпоставителен план един актуален, но недостатъчно проучен до момента проблем, а именно акцентните характеристики на сложни съществителни, които следват модела съществително име + съществително име в английски и български език. Сложните съществителни имена, образувани по този модел (напр. *'businessman*), привличат интереса поради факта, че през последните години се наблюдава интензивно заемане на такива имена в български, при което английският акцентен модел нерядко бива променен (напр. *бизнес'мен*). Нито позицията на ударението при произнасянето на такива съществителни от българи, нито акустичните корелати и перцепцията му са били обект на систематично изследване до момента. От друга страна, някои от съвременните български правоговорни речници дават разнопосочна информация за акцентуването в такива заемки. Това са само няколко от причините, поради които темата на дисертацията на Н. Стойкова може да бъде определена като интересна, актуална и перспективна.

Дисертационният труд е написан на английски език и е добре структуриран и балансиран. Той е с общ обем 210 страници и включва въведение (глава 1), шест основни глави (глава 2 – глава 7, от които първите две са обзорно-теоретични, а следващите четири представят проведените експерименти и резултатите от тях), заключение (глава 8), библиография (общо 147 заглавия) и пет приложения.

В уводната глава 1 на първо място се обосновава изборът на темата. В англоезичната литература е широко разпространено твърдението, че мястото на ударението е един от основните критерии за различаване в потока на речта на сложни съществителни със структура прилагателно + съществително име (напр. *'greenhouse*) от фрази с идентични структура и сегментен състав (напр. *green 'house*). Сложните съществителни със структура съществително име + съществително име (напр. *cheesecake*) обаче са сравнително по-слабо изучени. От друга страна, от практиката на преподаване на английски език на българи е известно, че

мястото на ударението в сложни думи е сред трудните за овладяване аспекти на английското произношение. Не на последно място, емпирични изследвания върху ударението в конструкции от последния вид в българския език на практика липсват. Всичко това определя темата на дисертационния труд като актуална и значима, особено от гледна точка на родноезиковата фонетика и фонология и на преподаването на английско произношение на българи. В уводната глава също така са представени обектът, предметът и целите на научното изследване. Поставени са по-конкретно 3 изследователски въпроса и са формулирани работните хипотези, от които става ясно, че авторката включва в обекта на своето изследване и заемки от английски език с определена конструкция (съществително + съществително), броят на които в съвременния български език постоянно се увеличава. Въведението също така накратко резюмира съдържанието на отделните глави на научния труд.

Глава 2 по своята същност е обзорна и първият ѝ раздел представя хронологично ключови разработки върху ударението в английския език, като започва с автори от първите десетилетия на 20 век като Д. Джоунс и завършва със съвременни изследвания като тези на Дж. Коул и колектив, И. Плаг, Г. Кунтер и др. По подобен начин са структурирани и разделите на глава 2, посветени на обзорно представяне на изследванията върху българското ударение и на експерименталните изследвания на ударението в двата езика. Прави впечатление, че Н. Стойкова не се задоволява просто да опише в хронологична последователност направеното до момента в избраната от нея научна област, но поднася систематично и своя собствен анализ и прави обосновани изводи с оглед на конкретните изследователски задачи, които си поставя (виж напр. стр. 19-20). Тази глава завършва с представяне на изследванията на ударението в сложни думи от типа съществително име + съществително име в двата езика и на ролята на прозодичния трансфер както при заемането на сложни думи от един език на друг, така и при овладяването на акцентни модели на сложни думи от българи, които изучават английски език като чужд.

Общата ми забележка към тази обзорна глава е, че въпреки че Н. Стойкова многократно подчертава, че термините „stress“ и „prominence“ са неразривно свързани и разглеждат един и същи феномен от гледна точка съответно на неговата продукция и перцепция (напр. стр. 6), на моменти тя говори за тях и като отнасящи се до две различни явления (вж. напр. стр. 20 от дисертационния труд, или пък стр. 12 от автореферата). На места в автореферата се срещат и отделни неточности, които най-вероятно се дължат на несполучлив изказ на български (напр. „изтъкнатост на височината“ – стр. 11, „акцент, който обхваща прозодичната фраза“ – стр. 12 и др.). Разбира се, адекватното предаване на терминологията в една област от един език на друг само по себе си представлява предизвикателство, и то не само за младия изследовател.

Ето защо, въпреки тези дребни забележки, смятам, че в глава 2 от своя труд Николета Стойкова е успяла да демонстрира своето задълбочено познаване на същността на изследваните явления и уменията си за систематично представяне и критичен прочит на съществуващата научна литература.

Глава 3 насочва вниманието към процеса на заемане на лексика от един език на друг, като се концентрира върху ролята и мястото на този процес в съвременното българско словообразуване. Както обаче справедливо отбелязва авторката, фонетико-фонологичните аспекти на този процес на лексикално заемане досега на практика са оставали встрани от научния интерес на неговите изследователи. Основната част от тази глава е посветена на методологията на събиране на езиковия корпус, използван по-нататък в експерименталната част от работата по темата. В съответствие с формулираните цели на изследването са подбрани заемки от английски от вида съществително име + съществително име, английски и български конструкции от същия вид, като са използвани 5 български и 2 английски авторитетни речника. За отправна точка служат съществуващи популярни заемки като *билборд* и *чийзбургер* и техните английски еквиваленти (*billboard* и *cheeseburger*). Корпусът включва и списък на традиционни български сложни съществителни от този вид, като напр. *параход* и *мореплавател*. Може би обаче още тук (стр. 51) би било уместно да се обясни по-подробно защо няма да бъде правено разграничение между главно и второстепенно ударение, или да се даде препратка към мотивацията за това решение, дадена по-късно в работата (стр. 85). Специално внимание Н. Стойкова отделя на различията между използваните български речници при маркирането на ударението във включените в корпуса заемки. Смятам, че избраната методика за събиране на корпуса е напълно подходяща и така изграденият корпус е достатъчно представителен за целите на експерименталното изследване.

Въпросът ми към авторката във връзка с тази глава е следният: На какъв/какви принцип(и) се основава сричкоделението на думите в таблиците на стр. 58-64? Защо например на стр. 60 имаме *оф-ис* (*мениджър*), а на стр. 64 – *о-ffice* (*manager*), след като в английски кратките гласни в ударена сричка трябва да бъдат следвани от поне една съгласна, докато в български такова ограничение няма?

Глави 4 – 7 описват провеждането на експерименти за продукцията (глава 4) и перцепцията (глава 5) на ударението в езиковите единици от събрания корпус от сложни думи, и анализите на получените експериментални данни, направените изводи и обобщения (глави 6 и 7). В експеримента за продукцията участват 2 групи от по 20 говорители: по-млади, които знаят английски, и по-възрастни, които не знаят езика. Въпреки че това би затруднило интерпрета-

цията на резултатите (факторите „владеење на английски“ и „възраст“ е невъзможно да бъдат разграничени), формирането на групите говорители по начина, избран от авторката, е оправдано предвид факта, че на практика едва ли е възможно да бъде намерена хомогенна група от млади хора без никакви познания по английски език. Всички говорители четат и записват двете подгрупи български стимули (заемки и родноезични сложни думи), като в допълнение по-младите участници записват и английските стимули. Всички стимули са поставени в нуклеарна позиция в едно и също по структура и сричков състав изречение-рамка с цел да се максимизира прочитането на всяка дума от корпуса със стандартния за нея акцентен модел.

Експериментът за перцепция на ударение е проведен на 2 етапа с участието на две групи слушатели – експерти по фонетика, които имат за задача да маркират перцептивно изтъкнатите срички в прочетените от говорителите стимули (сложни съществителни). Резултатите от перцептивния тест са обработени, въведени в Excel таблици и подготвени за статистически анализи.

Тук отново имам дребни забележки във връзка с някои от българските термини, използвани при описанието на експериментите в автореферата. Така например вместо „единици за изпитване“ (стр. 20 от автореферата), на български би било по-удачно да се използва „тестови единици“ или „(експериментални) стимули“. Но както и по-горе, тези забележки в никакъв случай не омаловажават факта, че експериментите са планирани и проведени изключително прецизно, като се започне от подбора на говорители и на езиков материал, изготвянето на инструкции за говорителите и слушателите, представянето на материалите за запис и за перцептивен анализ, провеждането и сортирането на записите, предварителната обработка на резултатите и т.н.

Анализите на резултатите от перцептивния експеримент са описани в глави 6 и 7. Използвана е както дескриптивна статистика, така и анализ с помощта на статистическия софтуер JMP. Резултатите са представени и графично посредством таблици, стълбовидни и кръгови графики, което много улеснява читателя. Поради много високата степен на съгласие (95%) между двамата оценители, взели участие в първия етап от перцептивния експеримент, техните резултати са приети за основа за следващите статистически анализи. За тези анализи са използвани линейни смесени модели. Анализите са извършени първоначално поотделно за двете групи говорители (млади и по-възрастни), а на следващия етап - общо за двете групи, като на този втори етап са включени само стимулите, които са идентични за двете групи. Резултатите показват, че групата на възрастните говорители е относително хомогенна при продукцията на родноезикови конструкции от вида съществително име + съществително име,

но при продукцията на заемки от английски от същия вид вариативността значително се увеличава, което авторката обяснява на първо място с невладеенето на английски език от тази група. Групата на младите говорители демонстрира сходна с групата на по-възрастните хомогенност при продукцията на българските сложни съществителни, но и голяма вариативност при произнасяне на английските, което потвърждава тезата на Н. Стойкова за трудностите, изпитвани от българите при овладяване на английското ударение. Много интересни са наблюденията на докторантката за съответствието между продукцията на ударение в традиционни конструкции и в заемки от английски от една страна, и акцентните модели на тези сложни думи, които са показани в българските речници, от друга страна. Така например, по-възрастните жени, участвали в експеримента, произнасят 64% от българските сложни съществителни и 96% от английските заемки с ударение на различно място от посоченото в речника, а за младите участнички резултатите са съответно 48% и 32%.

Глава 8 обобщава резултатите от проведените експерименти, представя изводите и заключенията на докторантката и на тази основа дава отговори на трите въпроса, поставени в уводната част на дисертацията, а именно: говорителите и от двете групи произнасят родно-езиковите сложни съществителни без особена вариативност, докато по отношение на заемките възрастните говорители са значително по-вариативни от младите, които знаят езика – източник. От друга страна, наблюдава се съществено разминаване между реализираните от говорителите акцентни модели и показаните модели в речниците. Потвърждава се и тезата за трудности, изпитвани от българи при овладяване на акцентните модели на английски сложни съществителни от изследвания вид. В заключение Н. Стойкова посочва някои ограничения на проведеното изследване и подсказва интересни насоки за бъдеща работа по темата на дисертацията.

Основните приносни моменти са формулирани на стр. 161 от дисертационния труд и на стр. 42 от автореферата.

Николета Стойкова е представила общо 4 статии, чрез които е публикувана основната част от дисертацията. Три от публикациите са излезли от печат и една е приета за публикуване. Две от статиите са публикувани в чужбина. Две от статиите са били представени и като доклади на международни конференции в чужбина.

Авторефератът е изготвен според изискванията и отразява пълно и точно структурата, съдържанието и основните резултати от научното изследване, представено в дисертацията.

По мое мнение дисертационният труд на Николета Стойкова е дело на ерудиран и изключително работлив изследовател и показва умението на авторката да организира и провежда научни експерименти и да обработва, систематизира, обобщава и описва резултатите от тях на научен език. Докторантката е отворена за нови идеи и непрекъснато се стреми към разширяване на своя научен кръгзор. Пожелавам ѝ повече увереност в собствените сили, за да може в бъдеще още по-категорично да заявява своята научна позиция.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и показва, че докторантката Николета Росенова Стойкова притежава задълбочени теоретични знания и професионални практически умения в избраната от нея научна област.

Ето защо убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен ‘доктор’** на Николета Росенова Стойкова по професионално направление 2.1 Филология, Германски езици (Фонетика и фонология - английски език).

26.04.2021 г.

Рецензент:

(доц. д-р Снежина Димитрова)